

De Democratiefabriek

Uitleg voor leerkracht

Inhoudstafel

1. Voor het bezoek.....	3
Algemene voorstelling	3
2. Tijdens het bezoek.....	4
Leren in duo	4
Drie leerroutes.....	4
De rol van de begeleider	6
Routekaart en feedbackdocument.....	7
3. Na het bezoek	8
In de klas	8
In het museum BELvue	8
4. De thema's van de Democratiefabriek	9
5. De Democratiefabriek en de sleutelcompetentie en eindterm burgerschap	10

1. Voor het bezoek

De Democratiefabriek is een originele tentoonstelling voor jongeren vanaf 14 jaar. Per twee of drie krijgen ze via interactieve panelen stof tot nadenken aangeboden en gaan ze de confrontatie aan met hun ideeën, twijfels en vooroordelen. De tentoonstelling doet hen in gesprek gaan over soms controversiële onderwerpen in verband met de diversiteit in onze maatschappij en de werking van onze democratie.

De Democratiefabriek is een interactieve tentoonstelling. De expositie vertrekt niet van een encyclopedisch, historisch of contemplatief model, maar is opgebouwd rond zogenaamde "machines" en activiteiten waarin bezoekers een reeks maatschappelijke problemen krijgen voorgeschoteld. De metafoor van de "fabriek" impliceert een actieve houding: het is aan de deelnemers om opdrachten af te werken en keuzes te maken, het is aan hen om de machines te bedienen en een standpunt in te nemen over vragen die betrekking hebben op de werking van onze democratie.

Het doel van het bezoek is om de dialoog aan te gaan, om deelnemers aan te moedigen hun meningen te uiten, maar deze ook te bespreken of zelfs in vraag te stellen. Zo ontdekken ze uiteindelijk het verband tussen de algemene vraagstukken die in de tentoonstelling worden aangekaart en hun dagelijks leven.

De Democratiefabriek is een project van het BELvue in samenwerking met de Stichting Vredeseducatie Utrecht.

Algemene voorstelling

De Democratiefabriek is opgebouwd rond een vijftigtal panelen die de deelnemers diverse activiteiten en handelingen voorschotelen. Er zijn drie routes die overeenstemmen met verschillende lees- en concentratie-vaardigheden.

Het bezoek begint met een korte introductiefilm. Die haalt de belangrijkste thema's van de tentoonstelling aan en geeft uitleg over hoe het bezoek verloopt.

Daarna wordt de groep in duo's verdeeld. Elk duo krijgt een ander startpaneel toegewezen en legt zelfstandig het parcours af, met behulp van een routekaart en de verschillende genummerde panelen. Na afloop van het bezoek kunnen de antwoorden die op de routekaart genoteerd zijn, worden overgenomen in een app die een gepersonaliseerd feedbackdocument genereert. De deelnemers kunnen deze samenvatting van hun antwoorden en meningen dan ook downloaden.

2. Tijdens het bezoek

Leren in duo

Centraal bij het bezoek staat de dialoog waarbij luisteren en onderzoeken meer van belang zijn dan gelijk krijgen.

Net daarom bezoeken de deelnemers de tentoonstelling in groepjes van twee (of van drie) en hebben ze een routekaart bij zich, een must om de activiteiten uit te voeren. Bij iedere opdracht bespreken ze met elkaar hun reacties, meningen en keuzes. Zo spelen de bezoekers zelf een actieve rol in hun leerproces. De duo's werken dus samen maar elke deelnemer heeft een eigen routekaart, om de eigen antwoorden op te noteren, die kunnen verschillen van de antwoorden van de partner.

Drie leerroutes

De *Democratiefabriek* richt zich tot iedereen, vanaf 14 jaar. Elk paneel biedt een aantal laagdrempelige opdrachten. Opdat elke deelnemer in de best mogelijke omstandigheden kan deelnemen, hebben we drie routes uitgewerkt die overeenkomen met verschillende lees- en concentratievaardigheden.

De begeleider bepaalt welke van de drie routes het best bij de groep past.

Elke route stemt overeen met een deel van de panelen (de tentoonstelling telt er in totaal vijftig) die op de routekaart zijn aangegeven met een specifiek symbool.

Om vertragingen en opstoppen aan de panelen te vermijden en ervoor te zorgen dat alle deelnemers op hun eigen ritme de route kunnen afleggen, beginnen de duo's hun bezoek aan verschillende panelen. De begeleider geeft elk duo een ander startnummer. Uiteindelijk zullen alle deelnemers alle panelen van een bepaald parcours aandoen.

- **Route A**

Route A bestaat uit panelen waarvan het nummer op de routekaart in een vierkantje staat. De teksten op de panelen zijn kort. Dit parcours is geschikt voor deelnemers die moeite hebben met lezen. De activiteiten zijn voldoende motiverend. Sommige deelnemers zullen onder goed toezicht van de begeleider moeten staan.

Na de introductiefilm zegt de begeleider aan de deelnemers: **"Je moet alle panelen aandoen, waarvan het nummer op de routekaart is omkaderd door een vierkantje."**

Deze route telt **16 startnummers** en is geschikt voor max. **32 bezoekers** (in groepjes van 2). Bij een oneven aantal deelnemers kunnen er duo's en één trio worden gevormd.

Bij meer dan 32 bezoekers, kunnen enkele groepjes van 3 deelnemers gemaakt worden, zodat er maximum 16 groepjes zijn.

De begeleider geeft elk duo/trio een verschillend startnummer uit de lijst hieronder.

16 startnummers voor route A:

1. 2. 3. 4. 7. 11. 12. 17. 21. 22. 25. 32. 35. 36. 42. 49.

- **Route B**

Route B bestaat uit panelen waarvan het nummer op de routekaart grijs of zwart omkaderd is. Dit traject is bestemd voor deelnemers met een hoge leesvaardigheid, maar die het moeilijk hebben om zich lange tijd te concentreren

Na de introductiefilm zegt de begeleider aan de deelnemers: **"Je moet alle panelen aandoen, enkel de wit omkaderde nummers op de routekaart mag je overslaan."**

Route B telt in totaal **22 startnummers**, geschikt voor maximaal **44 bezoekers** (in groepjes van 2). Bij een oneven aantal deelnemers kunnen er duo's en één trio worden gevormd.

De begeleider geeft elk duo/trio een verschillend startnummer uit de lijst hieronder.

Als de groep minder dan 44 deelnemers telt, zullen er minder duo's worden gevormd (en zijn er dus minder startpanelen). Bestaat de groep bijvoorbeeld uit 30 deelnemers, of 15 duo's, dan kiest de begeleider alleen de 15 grote startnummers uit de lijst hieronder.

22 startnummers voor route B:

1. 2. 3. 4. 7. 12. 13. 16. 18. 21. 22. 23. 25. 30. 32. 35. 36. 38. 39. 42. 46. 49.

- **Route C**

Route C bestaat uit panelen waarvan het nummer op de routekaart wit of zwart omkaderd is. Dit traject is bestemd voor deelnemers met een hoge leesvaardigheid die zich probleemloos kunnen concentreren.

Na de introductiefilm zegt de begeleider aan de deelnemers: **"Je moet alle panelen aandoen, enkel de grijs omkaderde nummers op de routekaart mag je overslaan."**

Route C voorziet in totaal **28 startnummers**, geschikt voor maximaal **56 bezoekers** (in groepjes van 2). Bij een oneven aantal deelnemers kunnen er duo's en één trio worden gevormd.

De begeleider geeft elk duo/trio een verschillend startnummer uit de lijst hieronder.

Als er minder dan 56 deelnemers zijn, zullen er veel minder duo's (en dus startpanelen) zijn. Bestaat de groep bijvoorbeeld uit 40 deelnemers, dan kiest de begeleider 15 grote startnummers uit de lijst hieronder en daarnaast willekeurig 5 kleine startnummers.

28 startnummers voor route C:

1. 2. 3. 7. 8. 10. 12. 16. 18. 19. 20. 22. 23. 24. 25. 28. 29. 31. 32. 34. 35. 37. 40. 42. 44. 46. 49. 50.

De rol van de begeleider

De begeleider speelt een belangrijke rol bij de start van het bezoek. Daarom geven we hier een overzicht van de te volgen stappen en de instructies die de groep moet krijgen.

- Bij aankomst bekijken de begeleider en de groep een korte introductiefilm.
- De begeleider vraagt de deelnemers om groepjes van twee (of drie) te vormen, naargelang het aantal deelnemers en de gekozen route (zie hierboven voor meer uitleg).
- De begeleider geeft elk duo (of trio) een startnummer dat overeenstemt met een van de panelen van de tentoonstelling. Elk duo (of trio) begint zijn of haar bezoek bij een ander paneel. Hierboven vindt u meer informatie over de mogelijke startnummers per route.
- De begeleider legt uit dat elk duo/trio vanaf dit startnummer de panelen met een specifieke code moet volgen, en dat in een vaste volgorde.
 - route A: "Je moet alle panelen aandoen waarvan het nummer op de routekaart is omkaderd door een vierkantje."
 - route B: "Je moet alle panelen aandoen, enkel de wit omkaderde nummers op de routekaart mag je overslaan."
 - route C: "Je moet alle panelen aandoen, enkel de grijs omkaderde nummers op de routekaart mag je overslaan."
- De begeleider geeft aan dat elk paneel overeenkomt met een activiteit, die indien nodig wordt uitgelegd op de routekaart en wijst erop dat de deelnemers na elke activiteit hun keuzes en antwoorden op de routekaart moeten invullen voordat ze naar het volgende paneel mogen overgaan.
- Vervolgens geeft de begeleider alle deelnemers een persoonlijke routekaart, met de vraag om het nummer van hun startpaneel en hun naam hierop te noteren.
- Daarna geeft de begeleider de deelnemers mee dat ze sommige van hun antwoorden kunnen overnemen in een app (dat kan op school of thuis), waarna ze een document met persoonlijke feedback ontvangen.
- Tot slot vraagt de begeleider aan de duo's/trio's om naar hun startpaneel te gaan en met het bezoek te beginnen.

Tijdens het bezoek bestaat de rol van de begeleider erin de deelnemers aan te moedigen, te stimuleren en te steunen in hun zoektocht naar persoonlijke antwoorden. Het is belangrijk niet in hun plaats te willen denken en hen het initiatief te laten nemen. Daarom is het aangewezen alleen in te grijpen als er moeilijkheden zijn, zoals tijdgebrek, moeilijkheden met lezen, begrijpen of hanteren, zodat ze hun leerproces op eigen kracht voort kunnen zetten. De meeste bezoekers kunnen ongeveer een uur geconcentreerd blijven. Afhankelijk van hun rijpheid en motivatie, hebben sommigen meer begeleiding nodig dan anderen.

Als een activiteitenpaneel bezet is, moedigt de begeleider de bezoekers aan om naar het volgende paneel te gaan en later terug te komen. Zo kan elk duo of trio het eigen tempo aanhouden.

Routekaart en feedbackdocument

Tijdens hun bezoek aan de Democratiefabriek vullen de deelnemers een persoonlijke routekaart in. Op school of thuis kunnen ze bepaalde antwoorden ingeven in een app en een gepersonaliseerd feedbackdocument downloaden.

Dat document is een tekst die niet wil oordelen over de deelnemers, maar hen een overzicht wil bieden van hun keuzes en feedback hierop wil geven. Het gaat uit van een positieve aanpak waarbij niet met de vinger wordt gewezen. Alleen antwoorden op vragen waarin naar een mening wordt gevraagd, tellen mee. Deze zinnen beginnen met "je denkt dat ..." en worden gevolgd door een korte commentaar. Indien nodig worden deze meningen gelinkt aan de wet en aan de geldende regels in een democratie.

Uit eerdere ervaringen blijkt dat de deelnemers dit feedbackdocument doorgaans waarderen, vooral wanneer ze de kans krijgen om hun "antwoorden" te delen en de thema's diepgaander te bespreken. Bovendien is dit een tastbaar bewijs van hun bezoek, de kans om even stil te staan bij hun standpunten.

Al gaat het om een persoonlijk document, toch kan het voor de begeleider nuttig zijn om hier een overzicht van te hebben, een soort "barometer" van de waarden die de meeste leden van de groep met elkaar delen.

Om dit document te krijgen, moeten de deelnemers een twintigtal vragen van de routekaart ingeven op de site <http://papaspasta.nl/vanchris/projecten/democratiefabriek/>. De site maakt dan een persoonlijk feedbackdocument dat je online kan consulteren of printen.

3. Na het bezoek

In de klas

De educatieve dienst heeft meerdere vervolgactiviteiten uitgewerkt die de begeleider kan inplannen naargelang de thema's waarop afloop van het bezoek gefocust wordt. Alles draait rond drie grote thema's: identiteitsvorming, de vrijheid van meningsuiting en soorten discriminatie.

Voor elk thema is een handleiding uitgewerkt met een praktische fiche, het verloop van de activiteit, de vaardigheden die aan bod komen en het verband met andere activiteiten of workshops in het museum BELvue. Het leerlingendocument bevat alle informatie die de leerlingen nodig hebben om aan de slag te gaan. Het is dus alleen dit laatste document dat u moet kopiëren en uitdelen aan de leerlingen.

In het museum BELvue

In aanvulling op het bezoek aan de tentoonstelling, biedt het museum BELvue twee mogelijkheden aan:

- Bezoek met animator + workshop (3 uur)

De jongeren bezoeken de Fabriek onder begeleiding van een professionele animator. Tijdens een workshop gaan ze daarna dieper in op begrippen rondom vooroordelen, discriminatie, racisme en de vrijheid van meningsuiting. Er wordt voldoende tijd voorzien voor gesprekken tussen de leerlingen.

De workshop wordt georganiseerd in samenwerking met [School zonder racisme](#) (School zonder racisme).

- Workshop Discrimin'action + zelfstandig bezoek (1 dag)

In de voormiddag worden de jongeren begeleid door een professionele animator. Ze krijgen een rollenspel voor de kiezen over discriminatie op basis van een willekeurig criterium. Opgelet: deze workshop maakt gebruik van pedagogische manipulatie en confronteert de jongeren met een discriminerende situatie. Sommige deelnemers kunnen deze methode als kwetsend ervaren.

Na de middag bezoeken de jongeren de Democratiefabriek zelfstandig (zonder animator van BELvue). De leerkracht of groepsverantwoordelijke krijgt aan het onthaal de routekaarten, deelt deze uit aan de deelnemers, kiest de route en vormt duo's voor het bezoek.

4. De thema's van de Democratiefabriek

De tentoonstelling draait voornamelijk rond twee principes van de democratie: fundamentele rechten en vrijheden.

Deze zijn vastgelegd in de **grondwet** die **fundamentele rechten, individuele en collectieve vrijheden** garandeert voor iedereen.

Gelijkheid tussen mensen wordt verzekerd door de wet die elke discriminatie op basis van leeftijd, seksuele oriëntatie, een fysiek kenmerk, afkomst en diverse andere criteria verbiedt.

Ook **internationale verdragen** scheppen een wettelijk supranationaal kader voor democratische principes.

Maar de **diversiteit** onder de leden van de maatschappij, hun uiteenlopende waarden en belangen brengen onvermijdelijk heel wat spanningen met zich mee.

Wij vertrekken van volgend principe: het is van belang dat iedereen de fundamentele principes van de democratie kent en zich afvraagt op welke manier ze kunnen bijdragen aan het behoud hiervan in onze moderne maatschappij. De tentoonstelling gaat niet dieper in op de institutionele en juridische aspecten van de democratie. Ze richt zich **eerder op het leren samenleven in een pluralistische maatschappij** waar burgers met elkaar **in dialoog gaan** en afzien van geweld om hun standpunten te laten gelden of conflicten op te lossen.

Daarom snijdt de *Democratiefabriek* deze thema's aan:

- Identiteit: wie ben je, waartoe behoort je...
- Feiten versus meningen, oordelen versus vooroordelen.
- Diversiteit op het vlak van cultuur, religie, gender enz., de manieren waarop dit wordt voorgesteld en de vooroordelen en discriminatie die hieruit kunnen voortvloeien.
- Onze meningen over democratie: voor- en nadelen, inspraak, actiemiddelen, scheiding der machten, stemrecht en stemplicht ... en wat er zou gebeuren als de democratie plots wegvalt.
- De mensenrechten en vrijheden die hierdoor worden beschermd: de vrijheid van gedachte, vrijheid van meningsuiting, vrijheid van eredienst enz.

5. De Democratiefabriek en de sleutelcompetentie en eindterm burgerschap

Sinds 2018 vormen 16 sleutelcompetenties de basis van de nieuwe eindtermen, die geformuleerd worden in functie van die sleutelcompetenties.

Een van de **sleutelcompetenties** is "Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven¹". "Er gaat aandacht naar identiteit, diversiteit, participatie, dialoog, politiek en democratische principes".

Verschillende bouwstenen van deze sleutelcompetentie komen expliciet aan bod in de Democratiefabriek:

- De dynamiek en de gelaagdheid van (eigen) identiteiten duiden.
- Omgaan met diversiteit in het samenleven en het samenwerken.
- Geïnformeerd en beargumenteerd met elkaar in dialoog gaan.
- Democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtsstaat.

Elke bouwsteen van de sleutelcompetentie Burgerschap is verder uitgewerkt in de **eindterm** "Burgerschap", in alle graden van het secundair onderwijs².

Ook hier zijn duidelijke linken met de Democratiefabriek. Enkele voorbeelden per graad:

Eerste graad:

7.1 De leerlingen lichten de gelaagdheid en de dynamiek van identiteiten en de mogelijke gevolgen ervan voor relaties met anderen toe.

7.4 De leerlingen lichten de mechanismen van vooroordelen, stereotypering, machtsmisbruik en groepsdruk toe.

7.7 De leerlingen onderbouwen een eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen, thema's en trends met betrouwbare informatie en geldige argumenten.

7.16 De leerlingen komen op voor de eerbiediging van de rechten van de mens en het kind en voor sociale rechtvaardigheid, voor zover het relevant is voor hun eigen leefwereld.

Tweede graad:

7.1 De leerlingen lichten toe hoe persoonlijke identiteiten zich verhouden tot verschillende groepsidentiteiten.

¹ Zie <https://www.kwalificatiesencurriculum.be/sites/default/files/atoms/files/Sleutelcompetentie%20Burgerschap.pdf>

² Voor de eindtermen, zie: <https://onderwijsdoelen.be/>. Opgelet, deze nieuwe eindtermen zijn gradueel ingevoerd. Voor de eerste graad secundair vanaf 1 september 2019, voor de tweede graad secundair vanaf 1 september 2021 en voor de derde graad vanaf 1 september 2023.

7.4 De leerlingen hanteren aangereikte strategieën om met vooroordelen, stereotypering, machtsmisbruik en groepsdruk om te gaan.

7.8 De leerlingen hanteren aangereikte strategieën om op een geïnformeerde wijze in dialoog te gaan over maatschappelijke uitdagingen.

7.18 (voor ASO, KSO, TSO met finaliteit doorstroom) De leerlingen onderzoeken concrete situaties met betrekking tot mensenrechten.

7.18 (voor KSO, TSO met dubbele finaliteit en voor BSO met finaliteit arbeidsmarkt) De leerlingen beschrijven concrete situaties met betrekking tot mensenrechten.

Derde graad:

7.1 De leerlingen onderzoeken de interactie tussen verschillende lagen van identiteiten.

7.4 De leerlingen hanteren strategieën om met vooroordelen, stereotypering, machtsmisbruik en groepsdruk om te gaan.

7.7 De leerlingen zijn bereid om in dialoog hun mening te ontwikkelen en bij te sturen.

7.20 (voor ASO, KSO, TSO met finaliteit doorstroom) De leerlingen onderzoeken in concrete situaties het belang en de impact van mensenrechten.